8. SINIF • TÜRKÇE | Çalışma Föyü · Boşluklu

CÜMLENİN ÖGELERİ

Okul: ..... **Öğretmen:** .....
Öğrenci: ..... **Sınıf / No:** ..... / .....

01 KONU ANLATIMI

Cümlenin ögelerini bulma şeması

Önce yüklemi bul. Sonra soruları yükleme sor. Aşağıdaki örnekte her parça farklı bir soruya cevap veriyor.

Örnek: Ece dün kardeşine okulda kitabı sessizce verdi.

Öge	Hangi soru sorulur?	Örnek cevap
Yüklem	Cümlede hangi iş, oluş ya da durum anlatılıyor?	**verdi**
Özne	Kim verdi? / Ne? (İşi yapan ya da durumu yaşayan.)	**Ece**
Belirtili nesne	Neyi verdi? / Kimi?	**kitabı**
Belirtisiz nesne	Ne verdi? (Özneyi bulduktan sonra sor.)	"Ece **kitap** verdi."
Dolaylı tümleç (yer tamlayıcısı)	Nereye? Nerede? Nereden? Kime? Kimde? Kimden?	**kardeşine** (Kime?) **okulda** (Nerede?)
Zarf tümleci	Ne zaman? Nasıl? Ne kadar? Neden / niçin / niye? Hangi amaçla? Hangi koşulla? Nereye doğru? Ne ile? Kiminle?	**dün** (Ne zaman?) **sessizce** (Nasıl?)

İpucu: "Nereden?" yer sorar. "Ne zaman?" zaman sorar. "Evden" yer tamlayıcısı, "dün" zarf tümlecidir.

Çözümlü örnek

"Ece dün sessizce kütüphanede arkadaşına kitabı verdi." Öğretmen Ece'den ögeleri tek tek göstermesini istedi.

İncelenen bölüm dün · sessizce · kütüphanede · arkadaşına · kitabı

1. Belirle
Verdi yüklemini bul. Kim verdi sorusuyla Ece öznesini ayır.

2. İncele
Neyi verdi? Kitabı, belirtili nesne. Nerede verdi? Kütüphanede. Kime verdi? Arkadaşına. Son iki cevap yer tamlayıcısıdır.

3. Sonuca ulaş
Dün ve sessizce sırasıyla ne zaman ve nasıl sorularına cevap veren iki zarf tümlecidir.

1. ÖGELERİ NASIL BULURUZ? 8 alt konu

1.1 Yüklem

- Yüklem, cümlede yapılan işi ya da anlatılan durumu bildirir.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

“Çocuk güldü.” → güldü. “Hava serin.” → serin. “Bize yardım etti.” → yardım etti.

AYIRT ETME İPUCU

Öteki ögeleri bulmak için önce yüklemi belirle. “Yardım etti” gibi birlikte anlam kazanan sözleri ayırma.

1.2 Özne

- Özne, işi yapan ya da cümledeki durumla ilgili kişi veya varlıktır.
- Yüklemi bulduktan sonra “Kim?” ya da “Ne?” diye sor.
- Cevap cümlede yazıyorsa o sözü özne olarak al. “Hava soğuk.” cümlesinde özne “hava”dır.
- Cevap yazmıyor ama yüklemden anlaşılıyorsa buna gizli özne denir.
- “Kapı boyandı.” cümlesinde kapı işi yapmaz, işten etkilenir. Boyayan kişi söylenmediği için “kapı” sözde öznedir.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

“Elif koştu.” → Kim koştu? Elif (özne). “Koştuk.” → Kim koştu? Biz (gizli özne). “Kapı boyandı.” → Ne boyandı? Kapı (sözde özne).

1.3 Belirtili nesne

- Yükleme sorulan “Kimi?” veya “Neyi?” sorusuna cevap veren nesnedir.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

“Ece kitabı okudu.” → Neyi okudu? Kitabı.

1.4 Belirtisiz nesne

- Özne bulunduktan sonra yükleme sorulan “Ne?” sorusuna cevap veren nesnedir.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

“Ece kitap okudu.” → Ne okudu? Kitap.

1.5 Dolaylı tümleç (yer tamlayıcısı)

- Dolaylı tümleç, yükleme sorulan “Nereye?”, “Nerede?”, “Nereden?”, “Kime?”, “Kimde?” ve “Kimden?” gibi sorulara cevap verir.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

“Zeynep öğleden sonra kütüphaneden eve döndü.” → Nereden döndü? Kütüphaneden. Nereye döndü? Eve.

AYIRT ETME İPUCU

"-e, -de, -den" ekleri ipucu verir. "Sabahtan beri bekledim." örneğinde "sabahtan beri" zaman bildirdiği için zarf tümlecidir.

1.6 Zarf tümleci

- Zarf tümleci, yüklemin bildirdiği işi zaman, yapılış biçimi, neden, amaç, miktar, koşul veya yön bakımından tamamlar.
- Bu föyde araç ve birlikte yapma bildiren sözler de aynı başlıkta gösterilir.
- "Yağmur yüzünden maç ertelendi." → Neden? Yağmur yüzünden.
- "Biraz dinlendi." → Ne kadar? Biraz.
- "Erken gelirsen birlikte çalışırız." → Hangi koşulla? Erken gelirsen.

Nasıl bulunur? / Nasıl uygulanır?

1. Önce yüklemi bul.
2. Yükleme "Ne zaman?", "Nasıl?", "Neden/Niçin/Niye?", "Hangi amaçla?", "Ne kadar?", "Hangi koşulla?", "Nereye doğru?", "Ne ile?" veya "Kiminle?" diye sor.
3. Cevap birkaç sözcükten oluşuyorsa hepsini birlikte al.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

"Ece dün sessizce çalıştı." → Ne zaman? Dün. Nasıl? Sessizce. "Ece sınavı kazanmak için çalıştı." → Hangi amaçla? Sınavı kazanmak için. "Ece arkadaşıyla çalıştı." → Kiminle? Arkadaşıyla.

AYIRT ETME İPUCU

"İçeri girdi." cümlesinde "içeri" ek almadan yön bildirdiği için zarf tümlecidir. "İçeriye girdi." cümlesinde "içeriye" yer tamlayıcısıdır. "Otobüsle gittik." cümlesinde "otobüsle", "Ne ile?" sorusunun cevabıdır.

1.7 Bir öge birden fazla sözcük olabilir

- Bir sorunun cevabı birkaç sözcükten oluşuyorsa o sözcükleri birlikte al.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

"Mavi kapaklı defteri aldım." → Neyi aldım? Mavi kapaklı defteri. Üç sözcük birlikte nesnedir.

1.8 Seslenme sözleri

- Birine seslenmek için kullanılan sözler öge sayılmaz.

ÖRNEK & ÇÖZÜM

“Çocuklar, yarın görüşeceğiz.” → “Çocuklar” seslenme sözüdür. Görüşecek olan “biz” gizli öznedir.

Çözümlü örnek · Yer ile yön ayrımı

Atölyede öğretmen, “İçeri girin, kapının yanında bekleyin.” dedi. Ardından “İçeriye iki masa taşıyacağız.” diye ekledi.

İncelenen bölüm içeri · kapının yanında · içeriye

1. Belirle
Girin yüklemine yön sorusunu sor ve içeri sözcüğünün ek almadığını gör.

2. İncele
Bekleyin yüklemine nerede, taşıyacağız yüklemine nereye sorusunu sor.

3. Sonuca ulaş
İçeri yön bildiren zarf tümlecidir. Kapının yanında ve içeriye yer tamlayıcısıdır.

Çözümlü örnek · Amaç, koşul ve araç

“Vaktimiz kalırsa afişi yetiştirmek için maket bıçağıyla çalışacağız.” Öğrenciler aynı yükleme verilen üç cevabı ayırıyor.

İncelenen bölüm vaktimiz kalırsa · afişi yetiştirmek için · maket bıçağıyla

1. Belirle
Çalışacağız yüklemini bul ve hangi koşulla sorusunu sor.

2. İncele
Afişi yetiştirmek için söz grubunun hedefi, maket bıçağıyla grubunun aracı bildirdiğini göster.

3. Sonuca ulaş
Üç parça, çalışmanın koşulunu, amacını ve aracını bildirir. Föyde aynı başlıkta incelenir.

02 ETKİNLİKLER VE PEKİŞTİRME

UYGULAMA 1 **Cümlenin ögelerini bul**

“Gönüllüler geçen hafta mahalle kütüphanesinde eski kitapları özenle sınıflandırdı.” cümlesini yüklem, özne, nesne, dolaylı tümleç ve zarf tümleçleri olarak ayırınız. Her öge için sorulan soruyu belirtiniz.

UYGULAMA 2 **Özneyi karşılaştır**

“Görevli sınıfı temizledi.” ve “Sınıf temizlendi.” cümlelerinde özneleri bul. İkinci cümlede temizliği kimin yaptığı yazıyor mu?

UYGULAMA 3 **Zaman mı, yer mi?**

"Öğrenciler sabahtan beri okulda çalışıyor." cümlesinde "sabahtan beri" ve "okulda" hangi sorulara cevap verir? Ögelerini yaz.

YAZMA ATÖLYESİ **Kendi cümleni yaz**

"Öğrenciler dün laboratuvarda deneyleri dikkatle tamamladı." cümlesinin ögelerini bul. Sonra aynı ögelerle kendi örnek cümleni yaz.

Yazmadan önce kontrol et:

- Önce yüklemi, sonra özneyi bul.
- Nesneyi ve tümleçleri hangi soruyla bulduğunu yaz.
- Kendi cümlende her öge için bir örnek kullan.

Metnim / çözümüm:

DOĞRU / YANLIŞ **Yanlışı düzelt, kanıtla: öge çözümleme**

Her yargıya D/Y yazınız. Yanlışlarda bir karşı örnek ve doğru kuralı belirtiniz.

1. "Mert şiir okudu." cümlesinde şiir belirtili nesnedir. ☐ D ☐ Y
   Yanlışsa düzeltme / kanıt: .....
2. "Kitabı arkadaşına verdi." cümlesinde arkadaşına yer tamlayıcısıdır. ☐ D ☐ Y
   Yanlışsa düzeltme / kanıt: .....
3. "Bugün" her cümlede mutlaka öznedir. ☐ D ☐ Y
   Yanlışsa düzeltme / kanıt: .....
4. Bir öge sıfat ve adlardan kurulu bir söz grubu olabilir. ☐ D ☐ Y
   Yanlışsa düzeltme / kanıt: .....

EŞLEŞTİRME **Ögeyi işlevine göre eşleştir**

Cümledeki parçaları, cevap verdiği soruyla eşleştir. Cümle: “Dün Elif arkadaşına eski kitabı sessizce verdi.”

KAVRAMLAR	AÇIKLAMA / ÖRNEKLER
1 Elif	A Kime verdi?
2 eski kitabı	B Nasıl verdi?
3 arkadaşına	C Kim verdi?
4 dün	D Ne zaman verdi?
5 sessizce	E Neyi verdi?

EŞLEŞTİRMELERİM

1 → ___ 2 → ___ 3 → ___ 4 → ___ 5 → ___

BAĞLAMLI BOŞLUK DOLDURMA **Doğru sözcüğü boşluğa yaz**

Sözcük havuzundan uygun sözü seçip boşluğa yaz. Cevabını yükleme bir soru sorarak kontrol et.

Sözcük havuzu çıktı · Aylin · sabah · evden · gösterdi · Ayşe · dün · yeni defterini · öğretmenine

“Aylin sabah evden çıktı.” cümlesinde _____ yüklemdir; _____ özne, _____ zarf tümleci, _____ dolaylı tümleçtir.
“Ayşe dün yeni defterini öğretmenine gösterdi.” cümlesinde _____ yüklem, _____ özne, _____ zarf tümleci, _____ belirtili nesne ve _____ yer tamlayıcısıdır.

İki seçimin gerekçesi:

03 YORUMLAMA VE UYGULAMA SORULARI

SINAV SORUSU 1 **Nesne mi özne mi?**

“Köpekler bahçede koştu.” ve “Çocuklar bahçede şiir okudu.” cümlelerini inceleyiniz. İkinci cümlede “şiir”in neden nesne, ilk cümlede “köpekler”in neden özne olduğunu gerekçelendiriniz.

SINAV SORUSU 2 **Birlikte cevap veren sözcükleri bul**

“Yaşlı kütüphaneci, raftaki resimli çocuk kitaplarını akşam öğrencilere dağıttı.” cümlesini ögelerine ayırınız ve bir ögenin neden birkaç sözcükten oluşabildiğini açıklayınız.

SINAV SORUSU 3 **Zarf tümlecini bul**

“Mert dün bahçede neşeyle oynadı.” cümlesinde “Ne zaman?” ve “Nasıl?” sorularına verilen cevapları yaz.